

Mehmed
Şerif
Efendi'nin
mezarı

1789) azledildi. Görevden alınma sebebi olarak yaşlılığı dolayısıyla III. Selim'in uygulamayı düşündüğü yeniliklere ayak uydurmakta zorlanması, hâfıza zayıflığı ve bundan dolayı vazife yapamayacak durumda bulunması gösterilmektedir. Ancak daha kuvvetli bir sebep, bir meşveret sırasında vâlide kethüdâsı Mahmud Bey'e padişahın tebdil gezileri sırasında silâh taşımalarının uygun olmadığını, bunun padişaha bir zarar gelme ihtimaline yol açabileceği yolundaki sözleridir. Bu durum onun bunamış olmasına yorularak hemen azledilmiştir.

Hocapaşa'daki konağına çekildikten sonra sekiz ay kadar yaşayan Mehmed Şerif Efendi 9 Ramazan 1204'te (23 Mayıs 1790) vefat etti. Mezarı Çarşamba'da Yavuz Selim Camii civarında bulunan dedesi Şeyhülislâm Ebûîshak İsmâil Efendi'nin yaptırdığı caminin hazîresindeki aile kabristanındadır. Ailesinden dokuz şeyhülislâm yetişmiş olan Mehmed Şerif Efendi'nin dedesi, babası ve amcası Ebûîshakzâde İshak Efendi şeyhülislâmlık yaptıkları gibi oğlu Topal Atâullah Mehmed Efendi de şeyhülislâmlık makamına kadar yükselmiştir. Aynı zamanda şair Fıtnat Hanım'ın kardeşi olan Mehmed Şerif Efendi'nin âlim, ârif, zarif ve cömert bir zat olduğu kaydedilir. İlmiye makamlarına tayinde liyakate önem verdiği de belirtilir.

Eserleri. 1. *Fûsûlü'l-ârâ fî şâni'l-mülûk ve'l-vüzerâ*. Siyasetnâme ve nasihatnâme türünde bir risâledir. Bir mukaddime, beş fasıl ve bir hâtimeden oluşur. Mukaddime kısmında haberin kısımları açıklandıktan sonra haber-i vâhidin sıhhat ve kabulünün şartları incelenir. Birinci fasılda vezirde bulunması gereken vasıflar, vezirlerin yetkilerinin sınırı, padişahın işlerini müşavere ile yürütmesinin gerekliliği gibi hususlardan bahsedilir. İkinci fasılda hazine konusu ele alınarak israf ve lüzumsuz harcamaların hazinede yol açacağı olumsuzluklara dikkat

çekilir. Ancak ülkenin imarına yönelik faaliyetler için gerekli harcamalardan kaçınılması da belirtilir. Üçüncü fasılda ordunun durumu incelenir. Askerlerin eğitim ve disiplininin önemi vurgulanarak timar sisteminin eski işlevini kaybetmesinin ordu üzerindeki olumsuz etkisinden söz edilir. Dördüncü fasılda israfın halkın tabiatı haline geldiğine, bunun ise bütün kötülüklerin kaynağı olduğuna dikkat çekilir. Beşinci fasılda devlet görevlerinin ehil olmayan kişilere verilmemesi istenir. Hâtime kısmında siyâset ilminin öneminden bahsedilir. Müellif görüşlerini desteklemek için klasik kaynaklardan ve özellikle İbn Haldûn'dan nakiller yapmıştır. Risâlenin kütüphanelerde çeşitli yazma nüshaları mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2117; İÜ Ktp., TY, nr. 3364, 6938). 2. *Letâifü'l-kemâl (Divân-ı Şeyhülislâm Şerif Efendi)*. Mehmed Şerif Efendi'nin Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eder. Divanın tesbit edilebilen tek yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Hâlet Efendi, nr. 672). "Na't-ı Resûl-i Ekrem" ile başlayan divanda rubâiyyât, Nahîfî'nin na'tına tahmis, Râgib Paşa'ya dair kaside, çeşitli olaylarla ilgili Arapça ve Türkçe tarihler, ayrıca kasideler, gazeller, tahmisler ve lugazlar yer almaktadır.

Mehmed Şerif Efendi'nin *Hulâsatü't-tebyîn fî tefsîri sûrei Yâsîn* adlı bir eseri bulunduğu kaydedilmekteyse de (Uzunçarşılı, IV/2, s. 499) bu eserin babası Şeyhülislâm Ebûîshakzâde Esad Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Fatin'in *Tezkire-i Hâtimetü'l-eş'âr*'ında divanı dışında *Müntehabât-ı Eş'âr ve Eseru letâifi'l-Kemâl* adında bir başka eserin de daha bahsedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'danîzâde, *Mür'it-Tevarih* (Aktepe), II/A, s. 92, 100; II/B, s. 87, 89; III, 32; Müstakimzâde, *Devhatü'l-meşâyih*, İstanbul, ts., s. 107-108; Taylesanîzâde Hafız Abdullah Efendi Tarihî: İstanbul'un Uzun Dört Yılı (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 392, 405-406, 408, 417, 420; *Sicill-i Osmânî*, III, 142-143; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul 1275, I, 302-303; IV, 296-298; *İlmiye Salnâmesi*, s. 547-548; *Osmanlı Müellifleri*, I, 337; *Mecmûa-i Fetâvâ*, İstanbul Belediyeysi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 576, s. 85; Danişmend, *Kronoloji*, V, 145, 147; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara 1959), Ankara 1988, IV/2, s. 498-500, 507; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 152; M. Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul 1979, s. 75; Ahmet Uğur, *Osmanlı Siyâsetnâmeleri*, Kayseri 1992, s. 100; *Kâmûsü'l-â'lâm*, IV, 2857.

TAHSİN ÖZCAN

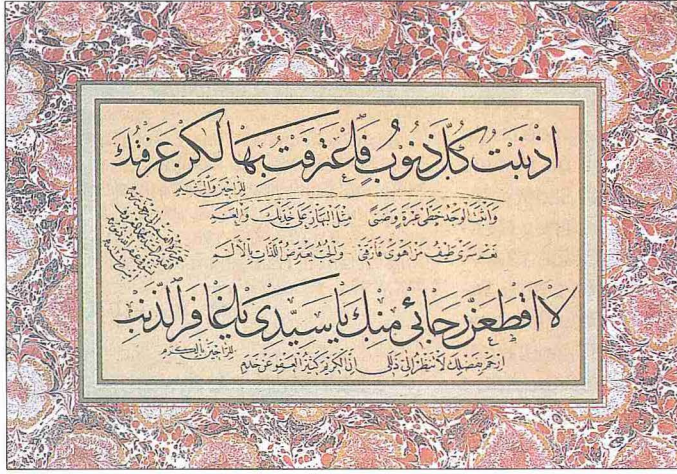
MEHMET ŞEVKİ EFENDİ

(1829-1887)

Osmanlı hattatı.

Kastamonu'nun Seyyidîler (Seydiler) köyünde doğdu. Tüccardan Ahmed Ağa'nın oğludur. Küçük yaşlarda İstanbul'a gönderildi; burada dayısı Mehmed Hulûsi Efendi ve onun damadı Harputlu Hoca İshak Efendi'nin yanında yetişti. Aksaray-Yusufoğlu'daki sıbyan mektebinde ilk tahsilinin yanı sıra dayısından sülûs-nesih ve rikâ' yazılarını meşkederek 1841'de on iki yaşında iken hat icâzeti aldı. Hulûsi Efendi, Koca Râgıp Paşa Kütüphanesi birinci hâfız-ı kütübü, Nusretiye Camii kürsü şeyhi ve birçok hattat yetiştiren feyizli bir hocaydı. Kendisi Mahmud Râci ve Ali Vasfi efendilerin talebesi olmakla beraber hat sanatındaki yeri orta derecededir. Bu sebeple kabiliyetli bulduğu yeğenine icâzet verdikten sonra hattını ilerletmesi için onu Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye götürmek istedi. Ancak Şevki Efendi bunu kabul etmedi ve Hulûsi Efendi'nin yanında kaldı. Bu davranışı yazı sanatına ileride "Şevki mektebi" denilecek o emsalsiz üslûbu kazandırdı. Çünkü Şevki Efendi, Mustafa İzzet Efendi'ye devam etseydi sadece, Kazasker mektebine mensup Mehmed Şefik Bey, Abdullah Zühdi ve Hasan Rızâ efendiler gibi üstatlar zincirine bir yenisi eklenecekti.

Şevki Efendi, Harbiye Nezâreti'nde tercihan hattatların tayin edildiği Mektûbî-i Seraskerî Odası'nda Mart 1848'de memuriyete başladı. Askerî kâtiplerin yetiştirilmesi için Beyazıt'ta 1875'te açılan Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye de rikâ muallimi oldu; vefatına kadar her iki vazifesini de sürdürdü. II. Abdülhamid'in cülûsundan sonra Yıldız Sarayı'na bağlı olarak açılan Mekteb-i Şehzâdegân'da 25 Ekim 1877 tarihinde Başmâbeyinci Osman Bey'in delâletiyle hat muallimliğine getirildi. Bu mektebe bir müddet sonra padişaha yakınlığı olan has bendegânın çocukları da "zâdegân" ismi altında kabul edilmeye başlandı. Şevki Efendi burada birçok şehzade ve beyzadenin hocası oldu. Bu vazife için cumartesi, pazar-tesi ve perşembe olmak üzere haftada üç gün oturduğu Haseki'den Yıldız'a giderdi. Ders saatleri dışında da Yıldız Kütüphanesi'ndeki mushaf, dua mecmuası ve murakka' gibi eserleri incelerdi. Kendisine teveccühü olan II. Abdülhamid ara

Mehmed
Şevki
Efendi'nin
sülûs - nesih
meşk kitabı
(Ekrem
Hakkı
Ayverdi
koleksiyonu)

sıra şehzadelerin hat meşklerine bakmaktan hoşlanır, bir yazı siparişi olursa Çit Kasrı'nda Şevki Efendi'yi doğrudan kabul ederek ona ihsanlarda bulunurdu. Şevki Efendi'ye 1883'te rütbe-i sâniye, sınıf-ı mütemâyizî ve üçüncü rütbeden Mecîdî nişanı tevcih edildi.

1870'li yıllarda hacca giden Şevki Efendi iffetli ve müstakim yaratılışıyla tanınır. Kendisine ve evine sadece resmî maaşını harcar, eserleri için ne verilirse kabul ederek bunun tamamını Kastamonu ve İstanbul'daki muhtaçlara dağıtırdı. Vefatında 27 lira parası çıkmış, fakat sonradan ele geçen hususi defterinde otuz fakiri aylığa bağladığı görülmüştür. Henüz hayatta iken birini kaybettiği üç kızı ve bir oğlu olmuştur. Şevki Efendi son zamanlarında felç geçirdi. 13 Şâban 1304'te (7 Mayıs 1887) vefat etti ve Merkezefendi Kabristanı'nda dayısı Hulûsi Efendi'nin yanına defnedildi. Kitâbesi oğlu ve talebesi Mehmed Said Bey tarafından Mehmed Şevki'ye lâayık olmayan bir seviyede yazılmıştır.

Şevki Efendi, Haseki semtinde geniş bir bahçeye baktığı için kendisinin “yeşil oda” dediği yazı odasında sabah namazından sonra vazifeye gideceği saate kadar yazıyla meşgul olurdu. Tatil olan cuma günlerinde ise sabahtan cuma namazına kadar talebesiyle meşguliyetini sürdürür, onlara hat dersi verirdi. Cumadan sonra ziyaretine kalabalık halde askerî ve sivil erkân gelirdi.

Şevki Efendi, başta Hâfız Osman olmak üzere onun talebesi Yedikuleli Abdullah ve celf sülûsün önderi Mustafa Râkım'ın yazılarını inceleyerek sülûs, nesih ve rikâ'da “Şevki mektebi” ismiyle anılan bir üslûbun sahibi olmuştur. Kendisi, “Yazıyı bana rüya âleminde tâlim ettiler” dermiş.

Sanat hayatı boyunca her gün ilerleme gösteren Şevki Efendi, bilhassa 1873 yılından itibaren daha narin bir üslûpla nihâî mertebesine eriştiği bu yazı nevelerinde günümüze kadar son merhale sayılmaktadır. Kendi üslûbunu bulduktan sonra bile ziyaretine gittiği hocası Hulûsi Efendi sırada bekleyen fazla talebe olduğunda bunların meşklerine bakmayı Şevki'ye havale edince gereken harf çıkartmalarını hocasının üslûbuyla yazacak kadar ona hürmet gösterirdi.

Hüsn-i hattı kim için olursa olsun aynı dikkat ve itina ile yazan Şevki Efendi talebe için hazırladığı meşklerinde de aynı titizliği gösterirdi. Bu sebeple orta yaşlarından itibaren on talebeden fazlasını kabul etmemeye başlamıştır. Ancak Hacı Ârif Efendi gibi bu ilkesini bozduğu müstesna öğrencileri de vardır. Meşkin mürekkebat safhasında Hz. Ali'nin rivayeti olan hilye metnini yazmaya hususiyle ehemmiyet verirdi (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 188). Pek çok talebesi arasında en fazla tanınanlar Filibeli (Bakkal) Hacı Ârif, Hâfız Fehmi, Pazarcıklı Mehmed Hulûsi ve Ziyâeddin efendilerle Ferid Bey'dir.

Şevki Efendi sanat hayatı boyunca yirmi beş mushaf (Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 57, Hacı Hüseyin Efendi tezhibi [1279/1862]; TSMK, Mehmed Reşad, nr. 4, Hüsnü Efendi tezhibiyle [1295/1878]; Arda, nr. 32, Hasan Rızâ tarafından tamamlanan son mushafı [1304/1887]), sayısız cüz ve evrâd (Rado Koleksiyonu, Mevlevî evrâdı, [1296/1879]), kıta (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 309/96) ve murakka' ile (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 190/1; 195; Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 216) hilyeler (Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı, 2 adet) yazmıştır. Celf sülûsle on kadar levhası olup bunların çoğu müzehhip Hüsnü Efendi tarafından zerendüd

usulüyle işlenmiştir (Aksaray Vâlîde Sultan Camii). Camilerde varak altınla hazırlanmış cihârî takımları da görülmektedir. Bazı kabirlere (dayısı Hulûsi Efendi'ninki en mükemmeldir, 1291/1874) ve Karagömrük'te Pertevniyal Vâlîde Sultan Çeşmesi'ne (1862) yazdığı celf sülûs kitâbeleri vardır. Fakat celf yazıda Sâmi Efendi mertebesine erişememiştir.

Sülûs - nesih karalamalarını harfleri ekseriya birbirine çiğnetmeden ferah görünüşlü bir temrin şeklinde yazan Şevki Efendi, talebesi arasında kullandığı kalem yüzünden iyi çalışmadığını söyleyen bulunursa harf çıkartmalarını bilhassa kusurlu denilen o kalemle yaparak meselenin kaleminden ziyade yazan elde olduğunu anlatırdı. Şahsen tanıyanların belirttiğine göre Şevki Efendi'nin yazıları kaleminden son derecede itinalı ve tekellüflü olarak çıkarmış; fakat bu pürüzsüz ve şiveli eserleriyle haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Bu sebeple onu anlatmak için, “Yazısı da ahlâkı kadar pürüzsüzdü” denilmiştir. Yakın arkadaşı Sâmi Efendi, “Şevki'nin elinden istese de fena harf çıkmazdı” cümlesiyle bir gerçeği ifade etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Süheyl Ünver'in *Not Defteri*, M. Uğur Derman özel kütüphanesi; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 178; Cl. Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 203-204; Rifat Yazgan, *Canlı Tarihler*, İstanbul 1946, IV, 1-8; A. Süheyl Ünver, *Hattat Mehmed Şevki*, İstanbul 1953; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 397-399; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 225; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*, İstanbul 1982, s. 23, 42; a.mlf., *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 108-111; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 214-215; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 83-86; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 174-177.

M. UĞUR DERMAN

MEHMET ŞÜKRÜ

İstanbul tekkeleri
ve tarikat silsilelerine dair
çalışmaları olan müellif.

Hayatı hakkında kaynaklarda herhangibir bilgiye rastlanmamaktadır. Kendisinin eserlerinden birine düştüğü vakıf kaydında adı Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü İbn İsmâil olarak verilmiştir. Yine kendi kayıtlarından 15 Mayıs 1874 tari-